

НЕЕФЕКТИВНІСТЬ АВТОРИТАРНОГО СТИЛЮ ВИКЛАДАННЯ У ВНЗ

Герман М.В.

Існує декілька стилів викладання. І буває досить складно визначити перевагу того чи іншого, особливо молодим спеціалістам. Намагатися встановити „приятельські” стосунки з групою чи дистанціюватися та наголошувати на різницю статусів. За порадою деяких колег вони обирають авторитарний стиль проведення занять. На скільки ефективним він може бути?

Перше експериментальне психологічне дослідження стилів керівництва було проведене в 1938 р. німецьким психологом Куртом Левіном. У цьому ж дослідженні була введена класифікація стилів керівництва, котру використовують і в наші дні [4].

В ставленні викладача до студентів, його керуванні колективом розрізняють авторитарний, демократичний та ліберальний стилі спілкування.

Взагалі, авторитарний, чи директивний стиль передбачає високу централізацію влади, одноосібність в прийнятті рішень і жорсткий контроль за діяльністю підлеглих.

Демократичний, чи колегіальний стиль заснований на колективному обговоренні найважливіших виробничих проблем і колективної відповідальності. Такий стиль керівництва стимулює ініціативу з боку підлеглих і сприяє встановленню сприятливого психологічного клімату в колективі.

Ліберальний, чи стиль потурання передбачає мінімальну участь керівника в управлінні колективом. При такому стилі управління підлеглі ніби залишені самі собі, їх робота рідко контролюється.

Певне, найближчий до оптимального демократичний стиль. Він передбачає участь студента в обговоренні задач, які стоять перед групою; вимогливість поєднується з переконанням. Тут більше задоволення процесом і результатом труда, сильніше творче начало, вища результативність. В колективах з таким стилем керування тісніші взаємні контакти студентів, яскравіша радість за успіхи товаришів, відповідальність за загальну справу, самоконтроль. В колективах, якими керують авторитарно, частіше складаються ворожі стосунки, дух змагання інколи перетворюється на конкуренцію, відмічається небажання працювати за послаблення контролю. При ліберальному стилі керівництва дозволяються байдужість до справ інших, а інколи – безвідповідальне відношення до справи; в деякій мірі – це найгірший стиль.

Авторитарний стиль характеризується твердістю, в ньому домінує вимогливість до студентів (його реальні можливості на задньому плані). Авторитарний викладач працює, розраховуючи на „старанного” студента, не вважаючи за потрібне брати до уваги його індивідуальні особливості. Дисциплінарний вплив на студентів тут домінує. Характерними були також нетактовні зауваження на адресу одних учасників і безпричинні, необґрунтовані похвали інших. Відхилення від „середньої” поведінки сприймається жорстко: активний студент – „бунтівник”, пасивний – „ледащо”. У такого викладача - апріорі негативні настанови. Його оцінки студентів дуже суб’єктивні й полярні. Спілкування зі студентами – суто формальне; неупередженість перетворюється на холодність. Викладач легко вдається до характеристики групи в цілому. Треба зазначити (для пояснення), авторитарні дії можуть бути спричинені зокрема й поєднанням слабких знань студентів з бажанням викладача дати їм якомога більше. Дотримуючись авторитарного стилю, викладач використовує свої права, не враховуючи думку студентів чи вимоги ситуації. Головний метод впливу - наказ, повчання.. Для такого викладача характерний низький рівень задоволення професією, хоча він може мати репутацію “сильного педагога”. Але на його заняттях учні почуваються незатишно, втрачають активність і самостійність, їх самооцінка падає. Можливі конфліктні ситуації. Авторитарний стиль у чистому вигляді представляє собою стресову виховну стратегію.

Авторитарний викладач визначає не тільки загальні цілі діяльності та завдання, але й вказує способи його виконання, жорстко вирішуючи, хто з ким буде робити. Завдання та способи його виконання давалися учням поступово. (Такий підхід знижує мотивацію

діяльності, оскільки людина точно не знає її кінцевої мети.) Слід також відмітити, що в соціально-перцептивному плані та в плані міжособистісних настанов орієнтація на поетапний розподіл діяльності та такий же поетапний контроль свідчать про недовіру викладача до самостійності й відповідальності власних учнів. Чи як мінімум це може означати, що викладач вважає, нібито в його групі ці якості розвинуті дуже погано. Авторитарний викладач жорстко зупиняє усіякий прояв ініціативи, розглядаючи її як неприйнятне самоуправство. Дослідження інших вчених, які йшли за роботою К. Левіна, показали, що подібна поведінка авторитарного керівника ґрунтується на його уявленні про те, що ініціатива підриває його авторитет і віру в його компетентність. "Якщо хтось з учнів пропонує покращення за рахунок іншого ходу роботи, значить, він непрямом вказує на те, що я цього не передбачив", — так судить авторитарний педагог [4].

Викладач демократичного стилю намагається врахувати індивідуальні особливості студентів. Він радше спробує організувати їх роботу, аніж слідкуватиме за дисципліною. В оцінках студентів тут більше різноманітності (а відповідно й об'єктивності), в контактах — ініціативи, намагання перейти від суто формального спілкування до особистісного. Характеризувати студентську групу в цілому такий викладач, зазвичай, відмовляється, оскільки вбачає в кожному студенті індивідуальність. Установленню демократичного стилю сприяє ініціювання питань студентів, а також позаучбове спілкування. Викладач залучає студентів до прийняття рішень, прислуховується до їх думки, заохочує самостійність суджень, враховує не тільки успішність, а й особистісні якості учнів. Основні методи впливу: спонукання, порада, прохання. Задоволення своєю професією, гнучкість, високий ступінь прийняття себе та інших, відкритість і природність у спілкуванні, доброзичлива налаштованість, що сприяє ефективності навчання.

При демократичному стилі оцінювалися факти, а не особистість. Але головною особливістю демократичного стилю виявилася активна участь групи в обговоренні ходу передбаченої роботи та її організації. В результаті в учасників розвивалась впевненість у собі й стимулювалося самоуправління. При цьому стилі в групі зростає товариськість і довірчість у взаємовідносинах.

При ліберальному стилі викладач обмежується переконаннями (немає необхідної вимогливості), це стиль „невтручання” фактично ми маємо справу зі спробами повністю зняти з себе відповідальність за успіхи чи поразки студентів. Викладач ухиляється від прийняття рішень, передаючи ініціативу студентам, колегам, батькам. Організацію та контроль за діяльністю учнів здійснює без системи, проявляє нерішучість, відчуває залежність від студентів. У випадку ліберального стилю характер спілкування в основному залежить від студентів (позитивне тут - в урахуванні поведінки студентів, негативне - у відмові від впливу на цю поведінку). Мета тут нечітка, викладач підлаштовується під студентів (так "легше жити"): "Вони ж не маленькі!" Ліберальний викладач дає студентам короткі (як правило, формальні) характеристики. Для цих людей характерна низька самооцінка, відчуття тривоги та невпевненості в собі, низький життєвий тонус, незадоволеність своєю роботою.

В цілому можна сказати, що для викладача авторитарного стилю його реноме, авторитет - вищі справи (мається на увазі розкрити особистість і підготувати фахівця), у демократичного домінує діло, викладач ліберального стилю не піклується ні про своє реноме, ні про справу (часто в нього є інше діло, важливе для нього самого).

Отже, можна зробити наступні висновки.

Сучасний керівник повинен досконало володіти різними методами управління, оскільки в різних ситуаціях найбільш ефективним і прийнятним може виявитися той чи інший стиль керування. Наприклад, в екстремальних ситуаціях досить виправданий авторитарний, що передбачає швидке прийняття рішень і безсуперечне виконання розпоряджень. У нормальних умовах роботи організації ефективнішим і бажанішим є демократичний стиль керування.

Виходячи з результатів експерименту, найгіршим виявився стиль потурання. При ньому було виконано менше за все роботи та й якість її вимагала кращого. Важливо було й те, що учасники відмічали низький рівень задоволення роботою в групі.

Авторитарний стиль педагогічного спілкування є ефективним з точки зору економії часу й досягнення всіх поставлених цілей і задач учбового заняття. У той же час авторитарний стиль має свої певні недоліки: поява ворожості серед студентів, зниження мотивації діяльності, припинення будь-якої ініціативи з боку студентів і т. і. Цей стиль педагогічного спілкування дуже добре підходить для викладання технічних дисциплін, оскільки дозволяє за відведений для заняття час виконати дуже великий об'єм роботи.

Найефективніший - демократичний стиль. Учасники групи виявляли живу зацікавленість роботою, позитивну внутрішню мотивацію діяльності. Значно підвищувалась якість й оригінальність виконання завдань. Групова спільність, почуття гордості за загальні успіхи, взаємодопомога та дружелюбність у стосунках — все це в демократичній групі розвинулося в дуже високій мірі.

Пізніші дослідження лише підтвердили результати експерименту Левіна. Перевага демократичного стилю в педагогічному спілкуванні була доказана на різних вікових групах, починаючи з молодших школярів і до студентів [4].

Демократичний стиль педагогічного спілкування більш за все підходить для викладачів гуманітарних дисциплін. Але поряд з усіма плюсами демократичний стиль має свої недоліки: не завжди досягаються поставлені цілі й задачі викладача, періодично трапляється втрата контролю над студентами.

Результати проведеного дослідження показали, що викладачам з авторитарним стилем викладання необхідно пом'якшити свій стиль педагогічного спілкування на користь демократичного. Це потрібно зробити, щоб забезпечити плідну роботу з боку студентів. Проведене опитування показало, що більшість студентів відмічають і цінують якості викладача, характерні саме демократичному стилю педагогічного спілкування.

Деяким викладачам з демократичним стилем викладання необхідно краще розвивати в собі навички комунікативних здібностей, набути навички управління педагогічним спілкуванням з метою підвищення ефективності учбово-виховного процесу.

Викладачам з яскраво вираженим стилем попускання в процесі проведення занять необхідно позбавитись цього на користь двох інших стилів, оскільки цей стиль майже не дає ніяких результатів в учбовій діяльності.

Література:

1. Преподаватель и студент: практика общения.
<http://petsu.karelia.ru/psu/Structure/NewsPaper/1998/1812/8.htm>
2. Опросник “Психологический портрет учителя / родителя” (Г.В.Резапкина)
<http://vsetesti.ru/414/>
3. Стили руководства и конфликтные ситуации в системе высшего образования
<http://www.forteacher.ru/get.aspx?b=db/root/Courses/01/L10.htm>
4. СТИЛИ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБЩЕНИЯ. А. А. Реан, "Мир детства", 2003, № 9
<http://www.pld.org.ua/index.php?go=Pages&in=view&id=126>
5. Образование. Педагогика.
А.В. Андриенко. Оптимизация учебно-воспитательного процесса в вузе посредством стилей педагогического общения.
http://64.233.183.104/search?q=cache:f5w1TIYZY-MJ:library.krasu.ru/ft/ft_articles/0112769.pdf+%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BD%D1%8B%D0%B9+%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BB%D1%8C+%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%8F&hl=uk&ct=clnk&cd=13&gl=ua
6. Л.В. Мильченко Культура педагогического оценивания // Взаимодействие личности, общества и образования в современных социокультурных условиях: Межвузовский сборник научных трудов. – СПб.: ЛОИРО, 2005, С. 439 – 442.
<http://akmeo.rus.net/index.php?id=637>

7. УЧЕНЫЕ ЗАПИСКИ ТАВРИЧЕСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА.
Выпуск N 3(42)

Некоторые психолого-педагогические условия оптимизации учебно-воспитательного процесса А. Г. Тулегенова, к. пед. н, доц.

<http://www.ccssu.crimea.ua/internet/Education/notes/edition3/n03019.html>